

KLESZCZOWSKIE WĄWOZY – NIEZWYCZAJNY REZERWAT PRZYRODY

ANNA TREIT
JAN URBAN

Ustanowiony w styczniu 2025 roku rezerwat przyrody Kleszczowskie Wąwozy o powierzchni 63,48 ha (z otuliną o powierzchni 96,26 ha), położony na stoku Garbu Tenczyńskiego, kilkanaście kilometrów na zachód od Krakowa, z kilku powodów może być uznany za niezwykle.

Po pierwsze, rezerwat powstał z inicjatywy społecznej! Jesienią 2019 roku mieszkańcy położonego na Garbie Tenczyńskim Kleszczowa zauważyli, że w lasach otaczających tę miejscowość rozpoczęto ścinę i wywóz drzew, a wykorzystywany do prac ciężki sprzęt niszczył leśny krajobraz. Ponieważ apele o zaprzestanie wycinki spotkały się z nieprzychylną reakcją ze strony Lasów Państwowych, a także regionalnego dyrektora ochrony środowiska, protesty części mieszkańców trafiły do mediów, lokalnych władz oraz organizacji ekologicznych. Przede wszystkim jednak z inspiracji Anny

*Obchody Międzynarodowego Dnia Lasu wiosną 2021 roku jako element kampanii na rzecz ochrony kleszczowskiego lasu
fot. Michał Zieliński*

Treit powstała oddolna inicjatywa społeczna „Ratujmy Kleszczowskie Wąwozy”, która szybko skupiła mieszkańców oraz osoby zaangażowane w ochronę przyrody. Jednym z pierwszych działań było nawiązanie współpracy z przedstawicielami środowiska naukowego krakowskich uczelni i instytutów badawczych, którzy podjęli się rozpoznania walorów przyrodniczych projektowanego rezerwatu.

Działania strony społecznej nie ograniczały się do sprzeciwu wobec planowanych wycinek. Obejmowały również organizację spacerów edukacyjnych, dokumentowanie drzew o wymiarach pomnikowych, akcje informacyjne, konsultacje społeczne oraz przygotowanie kolejnych wniosków o objęcie tego obszaru ochroną rezerwatową.

Współpraca czynnika społecznego z zespołem naukowców zadecydowała, iż po raz drugi możemy mówić o niezwykłości rezerwatu. Nie dysponując znaczącymi środkami finansowymi, inicjatorzy ochrony opierali bowiem swoje działania na pracy społecznej, współpracy z mieszkańcami oraz zaangażowaniu specjalistów różnych dziedzin nauk przyrodniczych. Dzięki temu w latach 2020–2023 powstał szeroki program niezależnych badań i inwentaryzacji przyrodniczych dokumentujących wartości projektowanego rezerwatu. Równoległe do badań prowadzonych przez specjalistów współpracujących z inicjatywą społeczną „Ratujmy Kleszczowskie Wąwozy” Nadleśnictwo Krzeszowice zleciło wykona-

Mieszkańcy okolic Kleszczowa oraz inne grupy aktywistów prowadziły kampanię na rzecz ochrony kleszczowskiego lasu:

- ▲ spacer geologiczno-biologiczny w kleszczowskim lesie jesienią 2021 roku – o siedliskach przyrodniczych opowiada dr Jerzy Parusel
fot. Anna Treit
- ▼ „kolędowanie pod bukami” w styczniu 2019 roku
fot. Jakub Włodek

nie odrębnych ekspertyz wybranych grup organizmów. Łącznie zgromadzona dokumentacja przyrodnicza umożliwiła wszechstronną ocenę walorów projektowanego rezerwatu. Zaangażowani przez czynnik społeczny oraz Nadleśnictwo Krzeszowice specjaliści, w ramach swoich kompetencji, w latach 2020–2024 inwentaryzowali, opisywali lub monitorowali elementy i procesy przyrodnicze na terenie projektowanego rezerwatu, a w podsumowaniu swych opracowań ocenili walory przyrodnicze, zagrożenia oraz potrzebę ochrony tego obszaru leśnego. W konsekwencji powstały następujące opracowania dotyczące dziedzictwa przyrodniczego tego obszaru:

- opis siedlisk przyrodniczych (Jerzy Parusel),
- ekspertyza chiropterologiczna (Wojciech J. Gubała),
- inwentaryzacja chrząszczy saproksylicznych (Stanisław Szafraniec),
- opis mikrosiedlisk nadrzecznych (Fabian Przepióra),
- ekspertyza mykologiczna (Piotr Chachuła),
- inwentaryzacja herpetofauny (Katarzyna Kurek),
- inwentaryzacje flory mszaków (Adam Stebel, Grzegorz Vončina),
- ekspertyza ornitologiczna (Damian Wiehle),
- ekspertyza oraz inwentaryzacja geologiczno-geomorfologiczna (Jan Urban, Andrzej Kalemba, Krzysztof Buczek),
- opinia o roli ochronnej lasu (Roman Żurek),
- ekspertyza dendrologiczna (Grzegorz Szewczyk),
- inwentaryzacja flory naczyniowej (Anna Treit),
- inwentaryzacja drzew pomnikowych (Anna Treit).

Wyniki prowadzonych badań stały się podstawą kolejnych działań formalnych zmierzających do objęcia tego obszaru

ochroną rezerwatową. Pierwszy wniosek o utworzenie rezerwatu został złożony w 2021 roku, a zgromadzona w następnych latach dokumentacja naukowa była sukcesywnie uzupełniana i rozwijana.

Zbiór tych wszystkich opracowań jest trzecim elementem decydującym o niezwykłości Kleszczowskich Wąwozów, bo żaden rezerwat w Małopolsce nie miał tak bogatej i wszechstronnej dokumentacji naukowej uzasadniającej jego ochronę. Można sądzić, iż z tego właśnie powodu na etapie przygotowania ostatecznych decyzji ochronnych powstał problem właściwej kwalifikacji rezerwatu (określenia rodzaju rezerwatu, jego typów i podtypów), bowiem wiele elementów przyrodniczych zasługiwało na podkreślenie ich wartości. Ostatecznie zdecydowano się na utworzenie leśnego rezerwatu przyrody, ale wiele innych cech przyrodniczych, np. elementy abiotyczne, także kwalifikowało ten obszar do ochrony.

W sytuacji tak wszechstronnej dokumentacji przyrodniczej rezerwat przyrody Kleszczowskie Wąwozy zyskuje jeszcze jeden istotny walor kwalifikujący ten teren do ochrony. Zgromadzona obszerna dokumentacja pozwala na prowadzenie monitoringu elementów, cech i procesów przyrodniczych przez następne wiele lat, przy założeniu, że ingerencja człowieka w te procesy będzie bardzo niewielka, warunkowana ochroną rezerwatową (szczegółowo określona w planie ochrony tego rezerwatu, który powinien zostać szybko opracowany).

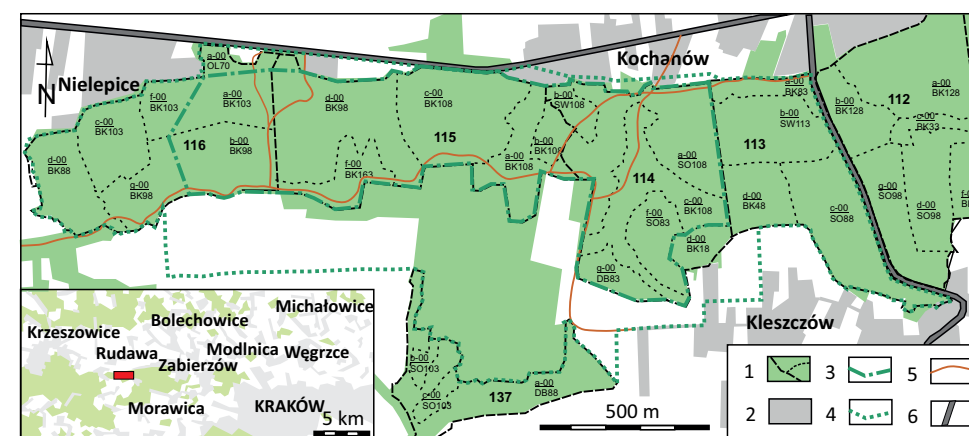
W 2023 roku Klub Przyrodników przedłożył Regionalnemu Dyrektorowi Środowiska w Krakowie dokumentację projektową rezerwatu przyrody Mała Puszcza Kleszczowska (identyfikowanego z istniejącym, prezentowanym tu rezerwatem Kleszczowskie Wąwozy), zawierającą podsumowanie wszystkich naukowych badań przyrodniczych, jak również ustalenia Planu

Urządzenia Lasu dla tej części obszaru zarządzanego przez Nadleśnictwo Krzeszowice (wskazujące cel ochronny dla tego terenu). Przy konsekwentnym zaangażowaniu inicjatywy społecznej „Ratujmy Kleszczowskie Wąwozy”, lokalnych mieszkańców oraz środowiska naukowego działania te w rezultacie doprowadziły do pozytywnej decyzji Regionalnej Rady Ochrony Przyrody w Krakowie w sprawie powołania rezerwatu, podjętej na posiedzeniu w dniu 11 listopada 2024 roku (Uchwała Rady nr 9/24). Ostatecznie w styczniu 2025 roku rezerwat został utworzony (Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 28 stycznia 2025 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody „Kleszczowskie Wąwozy”. Dz.U. Woj. Małopolskiego, poz. 621, z dnia 31.01.2025 r.). Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych fragmentu północnego stoku Garbu Tenczyńskiego z licznymi wąwozami i formami skałowymi, pokrytego zbiorowiskami leśnymi o charakterze półnaturalnym, wraz ze stanowiskami chronionych gatunków roślin, grzybów i zwierząt. Jest to rezerwat leśny (L), zaliczony ze względu na

dominujący przedmiot ochrony do typu biocenotycznego i fizjocenotycznego (PBf), podtypu biocenoz naturalnych i półnaturalnych (bp). Natomiast ze względu na główny typ ekosystemu rezerwat zaliczono do typu leśnego i borowego (EL) i podtypu lasów wyżynnych (lwz).

Z inicjatywy społecznej utworzenie tego rezerwatu świętowano uroczystie podczas pikniku w dniu 22 marca 2025 roku, z udziałem przedstawicieli Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Nadleśnictwa Krzeszowice, władz lokalnych (w tym krakowskiej posłanki), środowiska naukowego współpracującego w przygotowaniu dokumentacji rezerwatu, aktywistów ochrony przyrody oraz okolicznych mieszkańców.

Powstanie rezerwatu nie zamyka problemu jego ochrony, właściwego kształtowania przyrodniczego oraz wykorzystania naukowego i edukacyjnego. Samo zarządzanie o jego ustanowieniu znacząco nie wpłynęło i nie wpłynie na jego najbliższe otoczenie, które już teraz jest gęsto zamieszkane i zagospodarowane. Nie wyeliminowało więc części zagrożeń, którym on

Lokalizacja i granice rezerwatu przyrody Kleszczowskie Wąwozy (na podstawie danych z Zarządzenia RDOŚ z 28.01.2025 roku, map Lasów Państwowych oraz Geoportalu Krajowego):
1 – obszar leśny (z granicami oddziałów i pododdziałów leśnych), 2 – obszar zabudowany,
3 – granica rezerwatu, 4 – granica otuliny rezerwatu, 5 – ścieżka leśna, 6 – główna droga

podlega. Dlatego z jednej strony powinien szybko zostać przyjęty plan ochrony tego rezerwatu, wprowadzający szczegółowe zasady ochronne, ale z drugiej strony umożliwiający współistnienie obok siebie obszaru restrykcyjnej ochrony przyrody z terenami osiedli i innych aktywności ludzkich. Okoliczni mieszkańcy powinni mieć dostęp do określonych miejsc rezerwatu, które dotąd użytkowali, np. ścieżek łączących osiedla w jego otoczeniu. I to jest jeszcze jeden aspekt czyniący Kleszczowskie Wąwozy rezerwatem niezwykłym, który będzie

Uroczyste otwarcie rezerwatu: przecięcie wstęgi symbolicznie ilustruje ostateczny konsensus w sprawie jego utworzenia: od lewej: Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Krakowie Rafał Rostecki, Anna Treit, Wójtowa gminy Zabierzów Dorota Kęsek, Nadleśniczy Nadleśnictwa Krzeszowice Kamil Myrcik
fot. Sebastian Jenz-Stawowczyk

Grupa pomnikowych buków ►► w lesie kleszczowskim, w górnej części stoku
fot. Anna Treit

„Niech żyje rezerwat Kleszczowskie Wąwozy!”
fot. Sebastian Jenz-Stawowczyk

*Kwitnące pędy wawrzynka wilczelyko
 Daphne mezereum w rezerwacie
 Kleszczowskie Wąwozy*
fot. Jan Urban

budził zainteresowanie i dyskusję. Dlatego czytelnikom „Chrońmy Przyrodę Ojczyzną” przekazujemy w kilku następujących dalszych artykułach podstawowe informacje o dziedzictwie przyrodniczym tego rezerwatu, mając nadzieję, że w ten sposób zarówno środowiska społeczne, decydenci różnych szczebli i kategorii władz, jak i przedstawiciele nauki będą mogli trafnie ocenić jego wartość przyrodniczą, ale także, szerzej – znaczenie dla dyskusji o ochronie przyrody w naszym kraju.

Anna Treit
 Inicjatywa Społeczna
 „Ratujmy Kleszczowskie Wąwozy”
 Jan Urban
 urban@iop.krakow.pl
 (pracownik emerytowany)
 Zakład Geoochrony
 Instytut Ochrony Przyrody
 Polskiej Akademii Nauk
 al. Adama Mickiewicza 33, 31-120 Kraków

